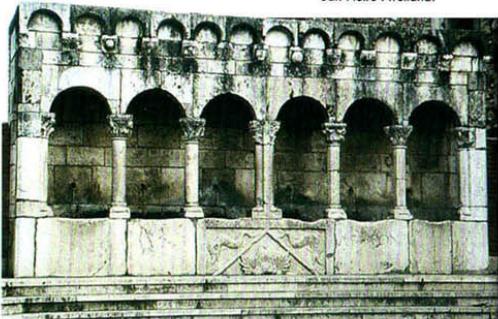

I LUOGHI DEI SANTI

Il Molise ha dato i natali a uomini pii e benedetti, eletti del Signore. Grazie anche al suo naturale ambiente meditativo, è stato luogo di ritiri spirituali e non pochi santi e beati hanno qui condotto vita eremita, fondato abbazie, chiese, monasteri.

San Domenico Abate, monaco benedettino vissuto a cavallo dell'anno Mille, nei suoi viaggi attraversò più volte la nostra regione. Nel 1020 ca., fondò un monastero a San Pietro Avellana.

▲ Tufara: casa natale del Beato Giovanni
▼ Isernia: fontana Fraterna

48

▲ Castelpetroso: Santuario dell'Addolorato, statua di S. Pietro Celestino

50

Nel secolo successivo, a Tufara, condusse vita eremita il Beato Giovanni, che come ci ha tramandato Pompeo Sarnelli nel Seicento, visse 66 anni di romitaggio, illustrò l'Idio co' miracoli e andò mutando sempre luoco, per fuggire la celebrità del suo nome. Tra i suoi miracoli si ricorda quello dell'acqua fatta scaturire in luogo arido.

La tradizione vuole che il 3 aprile del 1222, giorno di Pasqua, San Francesco sia giunto ad Isernia. Qui fondò un convento annesso alla chiesa allora dedicata a Santo Stefano e che, nel 1276, fu intitolato al Santo d'Assisi, in ricordo del suo passaggio nella città.

All'inizio del XIII secolo, probabilmente nel 1215, nasce nel Molise Pietro Angelero, che, nel 1294, diverrà Papa col nome di Celestino V e nel 1313 sarà canonizzato. San Pietro Celestino fondò un proprio ordine religioso, i Celestini. Istituiti ad Isernia, nel 1289,

The places of the Saints Miejsca Świętych Die Stätten der Heiligen

The Molise is a land in which devout and blessed men, men chosen by God, have been born. The region's natural meditative environment, too, has made it a place for spiritual retreats and a large number of saints and holy men have lived here as hermits or founded abbeys, churches and monasteries.

San Domenico Abate, a Benedictine monk who lived around the turn of 1st millennium, on his travels he passed through our region several times. Around 1020 he founded a monastery in San Pietro Avellana.

Blessed Giovanni was born and lived as hermit at Tufara; as we are told by Pompeo Sarnelli in the 17th C., he lived 66 years of hermitage, he illustrated God with miracles and he kept moving from place to place in order to escape the celebrity of

Region Molise jest ziemią, na której urodzili się ludzie błogosławieni i milosierni, wybrani przez Boga. Dzięki naturalnemu środowisku, które zachęca do rozważania i refleksji jest miejscem zgrupowania duchownych i duzo Świętych i błogosławionych prowadzących tu życie pustelnicze i założycieli licznych kościołów i klasztorów.

San Domenico Abate, zakonnik benedyktyński, który, jak nam przekazał Pompeo Sarnelli w 16 wieku, żył przez 66 lat na pustelni, przedstawił Boga z cudami i że chodził zmieniając zawsze miejsce aby uciec od rozgłosu swojego imienia. Znany

W następny wiek urodził się w Tufara pustelnik Błogosławiony Jan który, jak nam przekazał Pompeo Sarnelli w 16 wieku, żył przez 66 lat na pustelni, przedstawił Boga z cudami i że chodził zmieniając zawsze miejsce aby uciec od rozgłosu swojego imienia. Znany

Im Molise erblicken fromme und gesegnete, vom Herrgott ausgewählte Personen das Licht der Welt. Dank der auf natürliche Weise besinnlichen Umgebung wurde hier Selbsteinkehr geübt, und nicht wenige Heilige und Selige zogen sich für ein Einsiedlerleben hierher zurück, gründeten Abteien, Kirchen und Klöster.

Der Benediktinermönch San Domenico Abate, der in der Wendezzeit um das Jahr Tausend lebte, durchquerte mehrmals auf seinen Reisen unsere Region. Um das Jahr 1020 herum gründete er das Kloster San Pietro Avellana.

Im darauffolgenden Jahrhundert führte in Tufara der Selige Giovanni sein Einsiedlerleben. Wie uns Pompeo Sarnelli im siebzehnten Jahrhundert überliefert hat, lebte der Selige 66 Jahre in der Einsiedelei und veranschaulichte Gottes Macht mit Wundern, wobei er ständig den

49

The places of the Saints Miejsca Świętych Die Stätten der Heiligen

his name. The most famous of his miracles is the occasion when he caused water to flow in an arid place.

According to tradition, on 3rd April 1222, Easter Sunday, San Francesco arrived in Isernia. Here he founded a convent annexed to the church at that time dedicated to Saint Stephen and which, in 1276, was named after the Saint of Assisi, in remembrance of his time spent in the city.

The beginning of the 13th century, probably 1215, saw the birth of Pietro Angelero in Molise, who in 1294 became Pope under the name of Celestino V and in 1313 was canonised. San Pietro Celestino founded his own religious order, the Celestines. In Isernia, in 1289, he instituted the congregation of La Fraterna. Numerous sacred places, including the Church of Santa Maria at Maiella in Agnone, were built on his inspiration.

jest jeden z jego cudów: ten o wypłynięciu wody w suchym miejscu; źródło, które nigdy nie wysycha.

Według tradycji, 3 kwietnia 1222 roku, w dniu Wielkiej Nocy, Święty Franciszek udał się do Iserni. Tu założył klasztor przyłączony do kościoła, który, w tym czasie poświęcony był Świętemu Stefanowi i w 1276 roku został nazwany imieniem Świętego z Asyżu, aby upamiętnić jego przejście przez miasto.

Na początku XIII wieku, prawdopodobnie w 1215 roku, urodził się w Molise Pietro Angelero, który w 1294 został papieżem zwanym Celestynem V i w 1313 został kanonizowany. Święty Piotr Celestyn założył własny zakon religijny Celestynów. Utworzony w Iserni w 1289 roku, stowarzyszenie Braterska. Kazal zbudować liczne miejscowości Święte, między innymi kościół Matki Świętej w Maiella w Agnone. Inny błogosławiony, który spędził część

Ort wechselte, um der Berühmtheit seines Namens zu entkommen. Unter anderen vollbrachte er das Wunder der Wassersprudelung an einem öden Ort.

Der Überlieferung nach, soll am Ostermontag dem 3. April 1222, der Heilige Franz in Isernia eingetroffen sein, wo er angrenzend an die damals dem Heiligen Stephan geweihte Kirche ein Kloster gründete, welches im Jahr 1276 zum Andenken an seine Durchreise nach dem Heiligen Stephan benannt wurde.

Anfangs des 13. Jahrhunderts, wahrscheinlich im Jahr 1215, wird im Molise Pietro Angelero geboren, der im Jahr 1294 mit dem Namen Celestino V. zum Papst ernannt und im Jahr 1313 heilig gesprochen wurde. San Pietro Celestino gründete einen eigenen religiösen Orden, die Celestini und rief im Jahr 1289 in Isernia die Kongregation La Fraterna ins Leben. Er veranlasste den Bau zahlreicher heiligen

51

The places of the Saints Miejsca Świętych Die Stätten der Heiligen

▲ S. Elia a Pianisi: Convento dei Cappuccini
▲ Venafro: Convento di S. Nicandro
▼ Campobasso: Chiesa di S. Maria del Monte,
A. Trivisonno, Apparizione della Madonna a Padre Pio

la congregazione de la Fraterna. Fece edificare numerosi luoghi sacri, tra cui la Chiesa di Santa Maria a Maiella in Agnone.

Altro Beato che ha legato parte della sua vita al Molise, è Padre Pio. Nel gennaio del 1904 soggiornò a Sant'Elia a Pianisi per lo studentato. Nel 1907, in questo stesso paese, pronunciò i voti solenni. Verso la fine d'ottobre del 1911, dopo che l'anno precedente aveva ricevuto le stimmate, Padre Pio si recò dai francescani venafriani, per riposo e cure. La sua salute era così precaria da non permettergli di mangiare. L'unico cibo che riusciva a deglutire era l'ostia consacrata. Cadeva in estasi ripetute, con lo sguardo sbarrato, in dialogo spirituale con Gesù, la Madonna, i Santi. Padre Pio lasciò Venafro il 7 dicembre, dopo improvvisa e inspiegabile guarigione. Anche a Campobasso soggiornò più volte presso il Santuario della Madonna del Monte. ■

Padre Pio is another Saint who has linked part of his life to the land of Molise. In January 1904 he lived in Sant'Elia a Pianisi while studying. In 1907, in this same town, he took the solemn vows. Towards the end of October 1911, after receiving the stigmata the previous year, Padre Pio went to the Franciscan monks in Venafro, for rest and treatment. His health was so precarious that it prevented him from eating. The only thing that he succeeded in swallowing was the consecrated Host. He repeatedly fell into a state of ecstasy, staring into nothingness, in spiritual dialogue with Jesus, the Madonna, the Saints. Padre Pio left Venafro on 7 December, after a sudden and unexplainable recovery. Padre Pio stayed in Campobasso at Sanctuary of Santa Maria del Monte too. ■

swojego życia na ziemi Molise, jest Ojciec Pius. W styczniu 1904 roku żył w Sant'Elia w Pianisi, gdzie się uczył. W 1907 roku, w tym samym mieście, wygłosił swoje uroczyste przyszczenia. Później przebywał w Venafro. W końcu października 1911 roku, po otrzymaniu poważnych, Ojciec Pius udał się do Franciszkanów w mieście Venafro aby leczyć się i odpocząć. Jego zdrowie coraz bardziej się pogarszało, doszło do tego, że nie mógł jeść. Jedyną rzeczą, którą mógł połykać była hostia święta, która była jego jedynym pożywieniem. Ojciec Pius często wpadał w zachwyty, wytrzeszczony spojaniem, i miał duchowy dialog z Jezusem, Matką Boską i Święcami. Ojciec Pius opuścił Venafro 7 grudnia po niespodziewanym i niewyutraczalnym udzieleniu. Także w Campobasso przebywał dużo razy w sanktuarium Matki Boskiej Górkiej. ■

Stätten, wie die Kirche Santa Maria in Maiella in Agnone.

Ein weiterer Seliger, der Teile seines Lebens im Molise verbracht hat, ist Padre Pio. Im Januar 1904 lebte er als Student in Sant'Elia a Pianisi. Am selben Ort legte er im Jahr 1907 sein feierliches Gelübde ab. Danach fand er in Venafro Aufnahme. Ende Oktober 1911, ein Jahr nach dem Erhalt der Wundmale, begab sich Padre Pio zu den Franziskanern in Venafro um Ruhe und Pflege zu erhalten. Sein Gesundheitszustand war so ernst, dass ihm nicht einmal die Aufnahme von Speisen möglich war. Das Einzige was er schlucken konnte war die geweihte Hostie. Er verfiel mit aufgerissenen Augen in wiederholte Ekstasen, im geistigen Gespräch mit Jesus, der Madonna, den Heiligen. Padre Pio verließ Venafro am 7. Dezember nach unerklärlicher Heilung. Er hielt sich auch mehrmals in Campobasso im Wallfahrtsort Madonna del Monte auf. ■

Mauro Gioielli

LA RELIGIOSITÀ POPOLARE

▲ Frosolone: Festa di S. Antonio Abate
▼ Castelpetroso: Festa dell'Addolorata

Il Molise, ancora oggi, esprime un ricco patrimonio di feste tradizionali note dai culti locali, dalla religiosità contadina e pastorale. Il tempo della festa mostra significativamente le radici storico-demologiche delle comunità; è un tempo scandito attraverso riti che evidenziano una profonda identità spirituale, antichi valori, simbologie. Secondo un criterio cronologico-calendario, si segnalano alcune delle feste che meglio esprimono la nostra cultura etnica e la nostra fede popolare.

Questa festa è datata il 17 gennaio e in cui si ricorda Sant'Antonio Abate, nel gergo molisano chiamato Sand'Anduone. È il santo del tuco, del maiale, dei cani di questa. A Colli a Vulture, a Frosolone e Forlì del Sannio si formano spontaneamente dei gruppi di questuanti che girano per le case intonando canzoni accompagnati da chitarre e fisarmoniche. Si offrono cibi, vino e denari, si accendono falò.

In vari luoghi del Molise (Toro, Riccia, Casacalenda, Montorio nei Frentani ed altri paesi), il 19 marzo si allestiscono le cosiddette Tavole di San Giuseppe. Le famiglie che le preparano rappresentano

The religious festivals of the local people Pobożność ludowa Die volkstümliche Frömmigkeit

Still today, the Molise boasts a rich heritage of traditional festivals inspired by local beliefs, by the religiosity of farmers and shepherds. The feast time significantly reveals the historical and folkloric roots of the communities; it is a time in which rites are performed that highlight a profound spiritual identity, ancient values, symbolisms. In chronological order of the calendar, we describe below some of the festivals that best express the ethnic culture and faith of our people.

17 January is the date on which the people remember Sant'Antonio Abate, called in the jargon of the Molise Sand'Anduone. He is the saint of fire, of pigs, of the begging chants. In Colli a Vulture, Frosolone and Forlì del Sannio beggars spontaneously form groups and go round the houses singing songs with the music of guitars and accordions. The people give them food, wine and money, bonfires are lit.

In various places of Molise (Toro, Riccia, Casacalenda, Montorio nei Frentani and other towns), on 19 March the so-called Tables of Saint Joseph are laid out with food. The families who prepare them represent

Dzisiejsza Molizja zachowuje bogate dziedzictwo tradycyjnych obrzędów wywodzących się z obyczajów lokalnych, z religijności wiejskiej i pasterskiej. Przebieg świąt ludowych wyraźnie wskazuje na korzenie historyczno-demologiczne danej społeczności; jest to czas spędzany na rytmach, które podkreśla religijną, dawną wartość symbolizmu. Poniżej zostały przedstawione w kolejności świąt, które najlepiej wyrażają naszą kulturę etniczną i pobożność ludową.

17 stycznia wspomina się poświęcenie św. Antoniego Opata (Sant'Antonio Abate), zwaneego w dialekcie molizyjskim Sand'Anduone. Jest to patron ognia, świń i pieśni śpiewanych podczas kwestowania. W Colli a Vulture, w Frosolone i w Forlì del Sannio zberają się grupki kwestuantów, którzy chodząc od domu do domu śpiewają pieśni przy akompaniamencie gitary i harmonii.

Mieszkańcy ofiarowują im pożywienie, wino i drobne pieniądze. 19 marca, w różnych miejscowościach (Toro, Riccia, Casacalenda, Montorio nei Frentani i inni) przygotowuje się

Noch heute feiert man im Molise eine große Zahl von traditionellen Festen, die aus den örtlichen Kulten der bäuerlichen und pastoralen Frömmigkeit entstanden sind. An den Festtagen zeigen sich die geschichtlich-volkstümlichen Wurzeln der Gemeinschaften. Dann wird der Rhythmus der Zeit von Riten und Gebräuchen bestimmt, die von einer tiefen geistigen Identität, von traditionellen Werten und Symbolen geprägt sind. Dem Kalenderjahr folgend machen wir auf einige dieser Feste aufmerksam, die unser Volkstum und unseren Volksglauben am besten zum Ausdruck bringen.

Am 17. Januar feiert man das Fest des heiligen Antonius, der im hierigen Dialekt Sand'Anduone heißt. Er ist der Heilige des Feuers, des Schweins und der Almosensammlung. Am Vorabend des Festes bilden sich in Colli a Vulture, in Frosolone und in Forlì del Sannio spontan Gruppen von Almosensammlern, die singend, von Gitarre und Akkordeon begleitet, von Haus zu Haus ziehen.

Man bietet ihnen Speisen, Wein und Geld an. In vielen Teilen des Molise (Toro, Riccia, Casacalenda, Montorio nei Frentani und andere Orte) werden am

Campobasso: processione del Venerdì Santo
▲ Cristo morto
▼ Mater dolorosa

56

la Sacra Famiglia ed invitano a casa parenti o conoscenti per consumare insieme un consistente numero di pietanze tradizionali, preparate per l'occasione.

Il culto della Vergine Addolorata di Castelpetraso nacque in seguito all'apparizione della Madonna ad una pastorella del luogo, Fabiana Cicchino, avvenuta il 22 marzo 1888. Dieci giorni dopo, l'apparizione si ripeté alla presenza della stessa Fabiana e di una sua amica, Serafina Valentino. Una terza apparizione avvenne il 26 settembre dello stesso anno, quando la Mater Dolorosa si mostrò a Mons. Francesco Macarone Palmieri, vescovo di Bojano. L'Addolorata di Castelpetraso è Patrona del Molise, si festeggia il 22 marzo e l'ultima domenica di settembre.

Di particolare suggestione e testimonianza un'altra pietà popolare, sono le Processioni del Cristo Morto di Isernia e Campobasso. Alla processione di Isernia è caratteristica la presenza degli incappucciati, fedeli a capo coperto che trasportano le statue della Mater Dolorosa e del Cristo Morto, oltre che i busti degli Ecce Homo, le Croci Calvario e le

the Holy Family and invite relatives or friends into their homes in order to eat together a large number of traditional dishes, specially prepared for the occasion.

The cults of the Addolorata Virgin of Castelpetraso arose following the apparition of the Madonna to a local shepherdess, Fabiana Cicchino, which took place on 22nd March 1888. Ten days later, the apparition was repeated in the presence of the same Fabiana and a friend of hers Serafina Valentino. A third apparition took place on 26th September of the same year, when the Mater Dolorosa showed herself to Mons. Francesco Macarone Palmieri, Bishop of Bojano. The Addolorata of Castelpetraso is the Patron Saint of the Molise and is celebrated on 22nd March and the last Sunday of September.

The processions of the Dead Christ of Isernia and Campobasso are particularly evocative and bear witness to the strong devoutness of their people. A characteristic feature of the procession in Isernia is the presence of the hooded faithful who carry the statues of the Grieving Mother and the Dead Christ, as well as the busts of the Ecce Homo, the Crosses of

tzw. Stóły św. Józefa [Tavole di San Giuseppe]. Rodziny, które się tym zajmują, symbolizują Świętą Rodzinę i zapraszają do domu krewnych, lub też osoby biedne, aby spożyć razem znaczącą ilość tradycyjnych potraw sporządzonych specjalnie na tę okazję.

Ten zyczają narodził się wskutek objawienia Matki Bożej Bolesnej małej pasterek, która nazywana się Fabiana Cicchino, a mimo to miejsce 22 marca 1888. Dziesięć dni później, w Niedzieli Wielkanocnej, Matka Boża znów objawiła się Fabiane oraz jej przyjaciółce, pasterce Serafinie Valentino. Trzecie objawienie nastąpiło 26 września tego samego roku. Wtedy to Mater Dolorosa ukazała się wielebniemu Francesco Macarone Palmieri, biskupowi Bojano. Matka Bolesna z Castelpetraso jest Patronką Molizji i jej święto przypada na 22 marca, oraz na ostatnią niedzielę września.

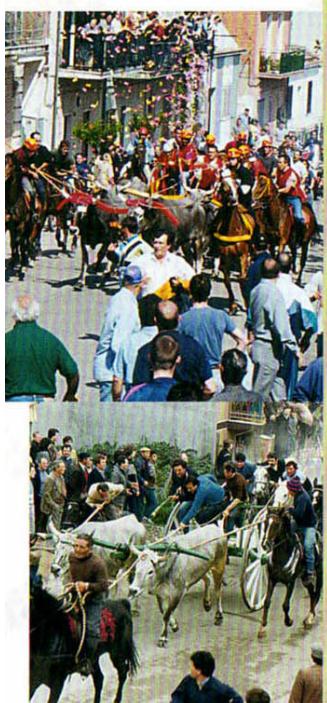
Procesje Chrystusa Umarłego Isernii i Campobasso są szczególnie sugestywne i świadczą o wielkiej pietą zwyczajów ludowych. Procesje w Isernii cechują obecność tzw. "zakuprzych" - incappucciati - wiernych niosących figury Matki Bolesnej i Jezusa Umarłego, a także popiersia

19. März die sogenannten Tavole di San Giuseppe angerichtet. Die Familien, die vorbereiten, stellen die Heilige Familie dar, welche Verwandte und Arme bitten, das reiche Festmahl mit traditionellen Speisen, die für diese Gelegenheit zubereitet werden, mit ihnen einzunehmen.

Der in Castelpetros gefeierte Kult entstand nach der Erscheinung der Madonna Addolorata, der Schmerzensmutter, die ein Hirtenmädchen, Fabiana Cicchino, am 22. März 1888. Zehn Tage später wiederholte sich dieselbe Erscheinung im Beisein von Fabiana und deren Freundin Serafina Valentino. Eine dritte Erscheinung erfolgte am 26. September desselben Jahres, als sich die Mater Dolorosa dem Mons. Francesco Macarone Palmieri, Bischof von Bojano, zeigte. Die Addolorata di Castelpetros ist die Schutzpatronin des Molise. Sie wird am 22. März und am letzten Sonntag im September gefeiert.

Ein besonderes Zeugnis der volkstümlichen pietas sind die höchst eindrucksvollen Prozessionen der Grablegung Christi in Isernia und Campobasso. Die Besonderheit der Prozession in Isernia sind kapuzenträgnde Gläubige, die Statuen der Mater Dolorosa, des heiligen Leibes Christi, sowie

57

▲ Portocannone: Carrese
▼ San Marino in Pensilis: Carrese

58

Croci della Via Crucis. A Campobasso il cordoglio del venerdì santo è profondo, per effetto dell'esecuzione musicale dell'Inno composta da Michele De Nigris su versi di Pietro Metastasio, lo struggente Teco vorrei, o Signore conosciuto come Zuchetazzù.

Nel Molise, le Carrese, sono caratteristiche corse dei carri trainati da buoi. A San Martino in Pensilis ogni anno, il 30 aprile, festa di San Leo, con la Carrese si ripropone l'arrivo delle reliquie del santo in paese, che giunsero, appunto, su un carro trainato da buoi. La competizione vede in lizza i "partiti" dei giovanotti, dei giovani e della cittadella. Al carro vincitore spetta l'onore di trasportare la statua di San Leo durante la processione del 2 maggio. A Ururi, la carrese è collegata alla devozione per la sacra reliquia [un pezzo della croce di Cristo]. Il 3 maggio, giorno della Santa Croce, i carri vengono condotti presso la chiesa della Madonna delle Grazie dove ricevono la benedizione, poi si recano verso un luogo extraurbano da cui prenderà via la corsa. Al carro vincitore spetterà di portare in processione, il giorno seguente,

Calvary and the Crosses of the Via Crucis. In Campobasso the mourning of Easter Sunday is profound, heightened by the singing of the hymn composed by Michele De Nigris on verses written by Pietro Metastasio, the heartrending Teco vorrei, o Signore known as Zuchetazzù.

In Molise, the Carrese are the characteristic races of ox-drawn carts. Every year at San Martino in Pensilis, on 30th April, the feast of San Leo, the Carrese re-enacts the arrival of the Saint's remains in the town, which took place, in point of fact, on a cart drawn by oxen. The competition sees the "parties" of the giovanotti, of the giovani and of the cittadella vying with each other. The winning cart has the honour of carrying the statue of San Leo during the 2nd May procession. At Ururi, the carrese is linked to the worship of the holy relic [a piece of Christ's cross]. On 3rd May, day of the Holy Cross, the carts are driven to the Church of the Madonna delle Grazie where they are blessed; then they go to a place outside the town from where the race will start. The winning cart will have the honour of carrying the relic of the cross in the procession, held on the following day.

Ecce Homo i krzyże. W Campobasso, żałoba Wielkiego Piątku jest wzmożona poprzez muzykę: wykonyuje się przesywające serce, Teco vorrei, o Signore, hymn skomponowany przez Michele De Nigris do słów Piero Metastasio, znany też jako Zuchetazzù. Le Carresei to charakterystyczne wyścigi woźów ciągniętych przez woły. W San Martino in Pensilis, co roku 30 kwietnia, w święto św. Leona, obchodzą się przycieśnienia relikwi świętego, które odbyły się właśnie na wozie zprzynętym do wołów. Podczas zawodów wstępując w szranki, "obozzy", giovanotti, czyli najmłodsi, giovani, młodzi, z cittadella, czyli starsi miasta. Zwycięzcom przypada honor wieżenia figury św. Leona podczas procesji ku jego cieci, odbywającej się 2 maja. W Ururi wyścigi związane świętej relikwi [fragment z Krzyża Chrystusowego]. 3-go maja obchodzą się dzień Świętego Krzyża i wtedy to wozy prowadzone są przed kościołem Madonny Wszelkich Łaski [Madonna delle Grazie] gdzie zostaje połogosławione, a następnie zaprowadzone pozo miasto, gdzie rozpoczyna się wyścig. Zwycięzca ma prawo wieźć relikwię podczas procesji, która ma miejsce

Darstellungen des Ecce Homo und des Heiligen Kreuzes tragen. In Campobasso ist bei der Karfreitagsprozession eine tiefe Trauer spürbar, wenn der große Chor die eindrucksvolle von Michele De Nigris nach Versen von Pietro Metastasio komponierte Hymne Teco vorrei, o Signore anstimmt, welche als Zuchetazzù geläufig ist.

Carresei sind im Molise die charakteristischen Rennen der Ochsenkarren. Am 30. April wird jedes Jahr zum Fest des Heiligen Leo in San Martino in Pensilis mit der Carrese an die Ankunft der Reliquien des Heiligen erinnert, die seinerzeit tatsächlich auf einem Ochsenkarren im Ort ankamen. Am Rennen nehmen die "Parteien" der giovanotti, der giovani und der cittadella teil. Der Siegerkarren hat die Ehre, bei der Prozession am 2. Mai die Statue des Heiligen Leo zu transportieren.

In Ururi ist die Carrese an die Verehrung der Reliquie [des Heiligen Kreuzes Christi] gebunden. Am 3. Mai, Tag des Heiligen Kreuzes, werden die Karre zur Kirche Madonna delle Grazie gebracht, wo sie geweiht werden. Danach bringt man sie aus dem Ort an die Stelle, wo das Wettrennen abgehalten wird. Der Siegerkarren hat das Recht, bei der Prozession am nächsten Tag

59

▲ Larino: festa di San Pardo, carro addobato
▼ Campobasso: i Misteri, S. Cuore

60

la reliquia della croce. La Carrese di Portocannone nasce anch'essa dall'esigenza di celebrare una ricorrenza religiosa (Madonna di Costantinopoli, lunedì dopo la Pentecoste). Ogni carro è preceduto da un cateniere, cioè un cavaliere che corre davanti al proprio carro 'firandolo' con una robusta fune. Il percorso è poco più lungo di 3 km e dall'agro del paese conduce alla Chiesa Madre. Il carro vincitore porterà in processione la statua della Madonna. Nonostante venga comunemente classificata quale carrese, la festa di Larino dedicata a San Pardo (25-27 maggio) non lo è, in quanto manca della corsa competitiva. È una semplice sfilata processionale di carri trainati da bovini e addobbati con fiori di carta colorata; oltre che con tessuti ricamati e altri arredi simbolici (rami d'olivo, immagini sacre, ecc.).

La ricorrenza del Corpus Domini di Campobasso è caratterizzata dalla Sagra dei Misteri. Nel 1748, Paolo Saverio Di Zinno realizzò strutture metalliche denominate ingegni. Su tali macchine salgono persone che raffigurano scene viventi del vecchio e nuovo testamento. La particolare

The Carrese of Portocannone also came into being as a result of the need to celebrate a religious anniversary (Madonna di Costantinopoli, the Monday after Pentecost). Each cart is preceded by a cateniere, i.e. a horse-rider who rides in front of his own cart pulling it with a strong rope. The route is just over 3 km and leads from the countryside around the town to the Chiesa Madre. The winning cart will carry the statue of the Madonna in procession. Although it is commonly classified as a carrese, the feast of Larino dedicated to San Pardo (25-27 May) is not one, since there is no competitive race. It is a simple processional parade of ox-drawn carts bedecked with flowers made from coloured paper, embroidered fabrics and other magical and symbolic trimmings (olive branches, sacred pictures, etc.).

The anniversary of the Corpus Domini of Campobasso is characterized by the Sagra dei Mysteri. In 1748, Paolo Saverio Di Zinno stworzył konstrukcję metalową, zwanej przez lud mochnami (ingegni) na którą wchodziły osoby, aby przedstawić żywe sceny ze Starego i nowego Testamentu. Dosyć szczególny kształt konstrukcji wraz z kostiumami aktorów mają

następnego dnia. La Carrese in Portocannone ma także swój początek w kuścis religijnym Madonny z Konstantynopola, której święto przypada na pierwszy poniedziałek po Zielonych Świątkach. Każdy wóz poprzedzony jest przez cateniere, czyli rycerza biegnącego przed wozem i ciągnącego go za gruby sznur. Trasa liczy ok. 3 km i prowadzi do kościoła macierzystego (Chiesa Madre). Zwycięski wóz powiezie w procesji statuę Madonny. Pomimo tego, że jest zwyczajowo klasyfikowane jako carrese, święto w Larino ku czci św. Parda (25-27 maja) nie jest klasycznym wyścigiem woziw, ponieważ nikt nie walczy o zwycięstwo. Jest to zwyczajna procesja woziw ciągniętych przez woły ozdobione sztucznymi kwiatami, haftowanymi tkaninami i przedmiotami o znaczeniu magiczno-symbolicznym, typu: gałęzie oliwne, święte obrazki, itd.

Podczas tego święta w Campobasso odbywa się tzw. Sagra dei Mysteri. W 1748 niejaki Paolo Saverio Di Zinno stworzył konstrukcję metalową, zwanej przez lud mochnami (ingegni) na którą wchodziły osoby, aby przedstawić żywe sceny ze Starego i nowego Testamentu. Dosyć szczególny kształt konstrukcji wraz z kostiumami aktorów mają

die heilige Kreuzreliquie zu befördern. Die Carrese von Portocannone entstand ebenfalls aus dem Bedürfnis, einen religiösen Gedenktag (Madonna di Costantinopoli, am Pfingstmontag) zu feiern. Vor jedem Karren reitet ein cateniere, der ihn mit einem starken Seil zieht. Die Rennstrecke ist etwa 3 km lang und führt aus dem umliegenden Land bis zur Pfarrkirche des Ortes. Der Siegerkarren trägt die Statue der Madonna in der Prozession. Gewöhnlich bezeichnet man das Fest des Heiligen Pardo (25.-27. Mai) in Larino als carrese aber falscherweise, denn es gibt kein Wettrennen sondern eine Prozession mit Karren, die mit Papierblumen, bestickten Stoffen und magisch-symbolischen Gegenständen (Olivenzweige, Heiligenbilder usw.) geschmückt sind und von Rindern gezogen werden.

Am Frühlingsfest findet in Campobasso das Volksfest Sagra dei Mysteri statt. Es handelt sich um Metallkonstruktionen, die im Jahr 1748 von Paolo Saverio Di Zinno geschaffen wurden und welche in Brunelleschi's Sprache Ingegni genannt werden. Auf diese Maschinen steigen Personen, die lebende Bilder aus dem Alten und dem Neuen Testament darstellen. Sie werden im Umzug durch die Stadt

61

▲ Pescolanciano: Festa di S. Anna
▼ Jelsi: Festa di S. Anna

sagoma degli ingegni e i costumi dei figuranti vorrebbero dare l'impressione che i personaggi aleggino in aria. Il 26 luglio ricorre la festa in onore di Sant'Anna, nel Molise venerata in vari paesi, tra cui Pescolanciano e Jelsi. A Pescolanciano, nel tardo pomeriggio del 25 luglio, si svolge la processione dei manuocchi, covoni di grano addobbati con fiori e nastri colorati. I covoni, di diversa grandezza e fattura, vengono benedetti e sistemati su trattori e carretti, oppure vengono portati in mano o in testa da adulti e ragazzi. A Jelsi, la festa di Sant'Anna è caratterizzata da particolari mezzi di trasporto, delle slitte dette tragle, che scivolano su due pattini di legno, chiamati soglie, sui quali poggia un piano di carico. Le slitte sono decorate con spighie di grano, artisticamente lavorate in modo da ottenere prestabilite figureazioni. Anche le vie e le piazze sono addobbate con grano intrecciato. In numerosi luoghi della regione, a settembre si celebrano feste in onore della Madonna, soprattutto in concomitanza della ricorrenza della Natività di Maria Vergine (8 settembre) e del SS. Nome di Maria (12 settembre).

machines and the costumes of the actors aim to give the impression that the characters are floating in the air. 26 July is the anniversary of the feast held in honour of Saint Anna, venerated in several towns in the Molise, including Pescolanciano and Jelsi. In Pescolanciano, late in the afternoon of the 25th July, the manuocchi procession takes place, sheaves of corn decorated with flowers and coloured ribbons. The sheaves, of differing sizes and styles, are blessed and paraded on tractors and carts, or they are carried by hand or on the head by adults and boys and girls. In Jelsi, the typical feature of the feast of Saint Anna is the particular means of transport used which are sledges called tragle, which slide along on two wooden skates, called soglie. The sledges are decorated with ears of corn, artistically fashioned in such a way as to form pre-established shapes and figures. The streets and squares, too, are decorated with interlaced ears of corn. In September in many places in the region, the people celebrate feasts in honour of the Madonna, especially at the time of the anniversary of the Natività of the Virgin Mary (8th September) and of the Very Holy Name

sprawiać wrażenie, jak gdyby postacie unoszą się w powietrzu. 26 lipca przypada święto ku czci św. Anny. Obchody między innymi w Pescolanciano i Jelsi. W Pescolanciano, późnym popołudniem 25 lipca odbywa się procesja tzw. manuocchi, czyli śnieżki zboża z przystrójonymi kwiatami i kolorowymi wstążkami. Takie wizytki zostają wpierw pobłogosławione, a następnie ułożone na traktorach i w wozach, lub też niosione w dloniach i na głowach przez dzieci i dorosłych. W Jelsi uroczystość św. Anny cechuje dosyć szczególny rodzaj środków transportu, a mianowicie sanki, zwane tragle, (ich dreviane plozy nazwywają się soglie), na których kladzie się śnieżki zboża. Sanki są ozdobione kłosami ułożonymi w artystyczne figury. Podczas święta taźka place i ulice są przyzdobione plecionymi kłosami zboża. W września obchodzi się święto ku czci Matki Bożej, zwłaszcza w okolicach 8 września (narodzin Marii Panny) i 12 września (Najświętszego Imienia Maryi). W Indipretu (Castelpetroso) obchodzi się święto Madonny della Libera (pierwsza niedziela miesiąca); w Castelmauro, 7-9.09 - święto Madonny Patronki Zdrowia (Madonna della Salute);

getragen. Durch die besondere Ausführung der Konstruktionen und der Kostüme soll der Eindruck erweckt werden, dass die Figuren tatsächlich in der Luft schweben. Am 26. Juli wird das Fest der Heiligen Anna gefeiert, die im Molise in verschiedenen Orten, darunter Pescolanciano und Jelsi, verehrt wird. In Pescolanciano findet am späten Nachmittag des 25. Juli die Prozession der manuocchi statt, Körbe, die mit Blumen und Bändern geschmückt sind. Die unterschiedlich großen und verschiedenartigen Garben werden geweiht und auf Traktoren und Wagen gestellt oder von Erwachsenen und Kindern in den Händen oder auf dem Kopf getragen. In Jelsi zeichnet sich das Fest der Heiligen Anna durch ein ganz außergewöhnliches Transportmittel aus: tragle genannte Schlitten, die auf Holzkufen, soglie, gleiten, auf denen eine Ladefläche liegt. Die Schlitten werden mit bestimmten aus Kornähren kunstvoll gebildeten Figuren geschmückt. Auch die Straßen und Plätze des Ortes sind mit Ahrentreibgirlanden dekoriert. An zahlreichen Orten der Region finden im September Feste zu Ehren der Gottesmutter statt, besonders zu Mariä Geburt (8. September) und zu Ehren des Heiligen Namens

▲ Isernia: processione dei Santi Cosma e Damiano

Ad Indiprete di Castelpetroso si festeggia la Madonna della Libera (1^a domenica del mese), a Castelmauro la Madonna della Salute (7-9 settembre), a Capracotta, ogni tre anni, si celebra la festa della Vergine di Loreto (7-9 settembre), a Guardialfiera la Vergine del Carmelo (2^a sabato del mese), a Roccaivara si venera la Madonna del Canneto (7-8 settembre), a Roccasicura la Madonna di Vallisbona (2^a domenica del mese).

Il 26-27-28 settembre, Isernia festeggia i Santi Cosma e Damiano. È questa, per gli isernini, la festa più importante e sentita. Migliaia di pellegrini giungono sull'eroe dove è la chiesa intitolata ai due Santi Medici. Alla festa è abbinata una grossa fiera, un tempo classificata tra quelle delle perdonanze. Nel XVIII secolo la festa divenne nota in gran parte dell'Europa per la presunta sopravvivenza di antichi culti in onore di dio pagano Priapo.

Molti festeggiamenti molisani celebrati in occasione della Natività sono caratterizzati da forme diversa che vengono accesi la sera della vigilia della festa. Sono noti soprattutto due riti ignei del Natale molisano: la Faglia di Oratino e la

of Mary (12th September). In Indiprete of Castelpetroso the people celebrate the Madonna della Libera (1st Sunday in the month), in Castelmauro the Madonna of health (7-9 Sept.), in Capracotta, every three years, the feast of the Virgin of Loreto is celebrated (7-9 Sept.), in Guardialfiera the Virgin of the Carmelo (2nd Saturday in the month), in Roccaivara the Madonna del Canneto is venerated (7-8 Sept.) and in Roccasicura the Madonna of Vallisbona (2nd Sunday in the month).

On 26-27-28 September

Isernia celebrates Saints Cosma and Damiano. For the people of Isernia, this is the most important and significant feast. Thousands of pilgrims climb to the hermitage where the church devoted to the two Holy Doctors is situated. The feast is held together with a large fair, once classified amongst those of the perdonanze. In the 18th century the feast became famous in the greater part of Europe for the presumed survival of ancient cults in honour of the pagan god Priapus.

During many feasts held in Molise to celebrate the Nativity bonfires of differing shapes are lit on Christmas Eve. Two fire-burning rites in particular of the Molise Christmas are famous: the Faglia

in Capracotta co trzy lata, od 7 do 9 września obchodzone jest święta Marii Dziewicy z Loreto (Vergine di Loreto); w Guardialfiera (druga sobota miesiąca) poświęcone jest Dziewicy z Góry Karmel (Vergine del Carmelo); w Roccaivara 7 i 8.09. czci się Madonne z Canneto; a w Roccasicura, w drugą niedzielę miesiąca Madonne Vallisbona.

26, 27 i 28 września

Isernia obchodzi uroczystość ku czci świętych Kosmy i Damiana, która jest dla mieszkańców miasta jednym z najważniejszych i najmocniej przesypanych świąt. Tysiące pielgrzymów przybywa w tych dniach do pustelnii, gdzie znajduje się kościół poświęcony tym dwóm Ślązakom Bożym. Wtedy odbywa się też wielki jarmark, kiedyś zwany „odpuistowym”. W XVIII w. święto to rozprzestrzeniło się w większości państw Europy, jako że zastąpiło pierwotny kult boża bogini poganskiego, Priapa. Liczne uroczystości w Molizji obchodzone z okazji Bożego Narodzenia charakteryzuje się tradycyjnym ogniskiem zapalonym w Wieczór Wigilijny.

Znane są przede wszystkim dwa rytuały bożonarodzeniowe: la Faglia w Oratino i la 'Ndoccia in Agnone. la faglia w Oratino (nazwa pochodzi prawdopodobnie

Maria (12. September). In Indiprete bei Castelpetroso feiert man die Madonna della Libera (1. Sonntag des Monats), in Castelmauro die Madonna della Salute (7.- 9. September), in Capracotta findet alle drei Jahre das Fest der Jungfrau von Loreto (7.- 9. September) statt, in Guardialfiera wird die Jungfrau vom Berg Carmel (2. Sonnabend des Monats) in Roccaivara die Madonna del Canneto (7.- 8. September), in Roccasicura die Madonna von Vallisbona (2. Sonntag des Monats) gefeiert.

Am 26., 27. und 28. September feiert Isernia die Heiligen Cosmas und Damian. Für die Bevölkerung der Stadt ist dies das bedeutendste und tiefempfundene Fest. Tausende von Wallfahrers strömen dann zur Einsiedelei, bei der sich die Kirche befindet, die den beiden heiligen Ärzten geweiht ist. Das Fest ist Anlass für eine große Kermes. Im XVIII. Jahrhundert wurde das Fest in großen Teilen Europas wegen der angeblichen Überlieferung von antiken Riten zu Ehren des Gottes Priapus bekannt.

Bei vielen Festen, die zur Weihnachtszeit im Molise stattfinden stehen Feuer im Mittelpunkt, die am Heiligen Abend angezündet werden. Besonders bekannt sind zwei mit dem Feuer verbundene Weihnachtsbräuche: die

05

▲ Oratino: la Faglia
▼ Agnone: la 'Ndoccia

'Ndoccia di Agnone. La Faglia di Oratino (probabilmente dal latino *facula* = piccola fiaccola, torcia) è un'enorme "cerca" realizzata con centinaia di canne affastellate. La faglia è alta una dozzina di metri, viene portata in giro per il paese e, al far della sera, viene issata davanti alla torre campanaria della Chiesa Madre, quindi viene fatta ardere. La 'Ndoccia di Agnone consistente in una sfilata di numerose 'ndocce (=torce), che sono fiaccole multiple dalla caratteristica forma a ventaglio. Il rito agnone ha svolgimento al crepuscolo del 24 dicembre e termina con un enorme falò detto "della fratellanza". Ad Acquaviva Collecroce, la sera della vigilia arde la Smirk, una grossa torcia formata da piccoli bastoncini di legno, contenuti in una specie di gabbia che ha per base un tronco d'albero capovolto in modo che i rami fungano da piedi. Portata sul sagrato della chiesa parrocchiale viene accesa in corrispondenza dell'inizio delle sacre funzioni. Anche a Bagnoli del Trigno e a Pietracupa è tradizione realizzare 'Ndocce (monotorce) che sono poste dinanzi le case e bruciano tutta la notte. ■

of Oratino and the 'Ndoccia of Agnone. The Faglia of Oratino (probably from the Latin *facula* = small torch) is an enormous "candle" made from hundreds of canes bundled together. The Faglia is about twelve metres high and is paraded round the town and, as evening falls, is raised up in front of the Chiesa Madre bell tower, and then set alight. The 'Ndoccia of Agnone consisting of a parade of numerous 'ndocce (=torces), which are multiple torches with a characteristic fan-like shape. The rite in Agnone takes place at twilight falls on 24th December and ends with an enormous bonfire called "brotherhood". In Acquaviva Collecroce, on Christmas Eve the people burn the Smirk, a large torch formed from small sticks of wood, packed into a sort of cage that has as its base an upturned tree trunk, fashioned in such a way that the branches forms its feet. Carried onto the square in front of the parish church, it is lit as the church services are starting. In Bagnoli del Trigno and Pietracupa it is the tradition to make large 'Ndocce (singletorch) which are placed in front of the houses and kept burning all night through. ■

Faglia in Oratino und die 'Ndoccia in Agnone. Die faglia in Oratino (das Wort stammt möglicherweise vom lateinischen *facula* = kleine Fackel ab) ist eine enorme "Kerze", die aus hunderten von gebündelten Schilfrohren besteht. Sie ist etwa zwölf Meter hoch und wird durch den Ort getragen. Bei Einbruch der Dämmerung wird sie vor dem Glockenturm der Pfarrkirche aufgestellt und angezündet. Bei der 'Ndoccia in Agnone handelt es sich um den Aufmarsch einer Vielzahl von 'Ndocce (Fackeln), die eine mehrteilige Fächerform haben. Der Umzug findet am Heiligen Abend bei Beginn der Dämmerung statt und endet mit einem gewaltigen "Feuer der Verbrennung". In Acquaviva Collecroce brennt am Heiligen Abend die Smirk, eine große Fackel, die aus Stöcken zusammengesetzt ist. Sie werden in einer Art Käfig gesteckt, der auf einem umgedrehten Baumstamm sitzt, dessen Äste auf diese Weise die Füße bilden. Auf dem Platz vor der Pfarrkirche aufgestellt, wird die Smirk bei Beginn des Gottesdienstes angezündet. In Bagnoli del Trigno und Pietracupa ist es üblich, einzelne große 'Ndocce anzufertigen. Diese Fackeln werden vor den Häusern aufgestellt und brennen die ganze Nacht. ■

I VIAGGI DELL' ANIMA

▲ Sepino: processione in onore di Santa Cristina

Nonostante il mutare dei tempi, rimane tuttora viva la tradizione dei pellegrinaggi. Numerose sono le "strade dell'anima" percorse dai fedeli del Molise verso i luoghi sacri del nostro territorio o di quelli delle regioni confinanti. Vari pellegrinaggi transitano per i tratturi, le antiche vie della transumanza. I culti di Santa Cristina a Sepino e di San Liberato Martire a Roccamandolfi sono nati in luoghi prossimi al tratturo Pescasseroli-Candela e hanno fatto sorgere l'usanza di viaggi sacri che ancora oggi interessano migliaia di pellegrini. La festa di San Liberato (prima domenica di giugno), inoltre, è stata ricorrenza espressamente legata alla transumanza di ritorno (decreto vescovile del 1794). Altri importanti culti

The journeys of the soul Podróże duszy Die Reisen der Seele

Despite the passing of time, the tradition of the pilgrims still remains alive. There are numerous "routes of the soul" travelled by the faithful of the Molise on their journeys towards the holy places located in their own or in bordering regions. Various pilgrimages travel along the sheep-tracks, the routes followed in ancient times by shepherds moving their flocks to new pastures. The cults of Santa Cristina in Sepino and of San Liberato Martire in Roccamandolfi came into being in places close to the Pescasseroli-Candela sheep-track and gave rise to the custom of holy journeys which even today are still carried out by thousands of pilgrims. The feast of San Liberato (first Sunday in June), moreover, was an anniversary closely linked to the return journey of the shepherds (Bishop's decree of 1794).

Ponownie nastalej zmiany czasów, tradycja pielgrzymowania jest nadal żywa. Istnieją liczne "szlaki duszy" przebywane przez wiernych z Molise w celu dotarcia do miejsc świętych znajdujących się w naszym regionie lub poza jego granicami. Inne pielgrzymki przebiegały trasami pasterzy, starymi drogami pastwiska Kulty św. Kryszyny w Sepino i św. Liberatora Męczennika w Roccamandolfi zrodziły się w miejscowościach położonych nieopodal traktu Pescasseroli-Candela i przyczyniły się do rozprzestrzenienia obyczaju tzw. "światych wypraw", które jeszcze dzisiaj praktykowane są przez tysiące wiernych. Ponadto uroczystość św. Liberatora (pierwsza niedziela czerwca) stała się zgodnie z dekretem biskupim z 1794 r. świętą drogi powrotnej pielgrzymów.

Liczne kulty religijne

Obwohl die Zeit vergeht, bleibt die Tradition der Wallfahrten bis heute lebendig. Vielfältig sind die "Straßen der Seele", die von den Gläubigen im Molise benutzt werden, um zu den heiligen Stätten in unserem Territorium oder in den angrenzenden Gebieten zu gelangen. Viele Wallfahrten führen über die tratturi, die antiken Wege der Wanderhirten. Die Kultstätten Santa Cristina in Sepino und San Liberato Martire in Roccamandolfi wurden nahe des Weges Pescasseroli-Candela erbaut und haben den Brauch der heiligen Reisen entstehen lassen, an dem noch heute Tausende von Pilgern interessiert sind. Das Fest von San Liberato (erster Sonntag im Juni) war außerdem ausdrücklich an die Rückkehr der Herden auf die Bergweiden gebunden (Bischöflicher Erlass aus dem Jahr 1794). Auch andere bedeutende

68

69

▲ Montenero di Bisaccia:
Santuario della Madonna di Bisaccia

sono stati influenzati dagli spostamenti armentizi. La devozione per San Nicola, ad esempio, s'è diffusa lungo le direttrici tratturali. Al Vescovo di Mira si dedica, il 9 maggio, una famosa festa a San Giuliano del Sannio, all'incrocio tra il Pescasseroli-Candela e il braccio Cortile-Matese. Altro culto diffuso nel Molise è quello della Madonna Incoronata. L'ultimo sabato d'aprile, a Santa Croce di Magliano, in prossimità dell'incontro tra i tratturi Celano-Foggia e Sant'Andrea-Biferno, si dedica un'importante festa proprio all'Incoronata, con l'arrivo di molti fedeli dai paesi vicini. Altro sito religioso molisano meta d'un rilevante pellegrinaggio è quello della Madonna di Bisaccia (Montenero di Bisaccia), lungo il tratturo Centurelle-Montesecco, con festa il 15-16 maggio. ■

The journeys of the soul Podróże duszy Die Reisen der Seele

Other important cults were influenced by the movements of flocks of sheep. The worship of San Nicola, for example, spread along the routes of the sheep-tracks. 9 May, a famous feast is held in honour of the Bishop of Mira in San Giuliano del Sannio, at the point where the Pescasseroli-Candela and the Cortile-Matese arm meet. Another cult widely found in the Molise is the one of the Blessed Virgin Mary Crowned. On the last Saturday in April, in Santa Croce di Magliano, close to the point where the Celano-Foggia and the Sant'Andrea-Biferno track meet, an important feast is held to celebrate the Crowned Madonna, with the arrival of many faithful from the nearby towns. Another religious site in the Molise visited by many pilgrims is Madonna di Bisaccia (Montenero di Bisaccia), along the Centurelle-Montesecco sheep-track, which celebrates its feast on 15-16 May. ■

Kulte wurden von der Wanderung der Vieherden beeinflusst. Die Verehrung des Heiligen Nikolas hat sich zum Beispiel entlang der Herdenwege verbreitet. Zu Ehren des Bischofs von Mira feiert man am 9. Mai ein berühmtes Fest in San Giuliano del Sannio, wo der Weg Pescasseroli-Candela auf die Abzweigung Cortile-Matese trifft. Der gekrönte Madonna ist am letzten Sonnabend des Monats April ein wichtiges Fest gewidmet, welches in Santa Croce di Magliano stattfindet, wo sich die Herdenwege Celano-Foggia und Sant'Andrea-Biferno kreuzen, und zu dem eine große Menge von Gläubigen aus der Umgebung kommt. Eine weitere Kultstätte im Molise, die eine beträchtliche Anzahl von Pilgern anzieht, ist der Wallfahrtsort der Madonna di Bisaccia (Montenero di Bisaccia), der am Herdenweg Centurelle-Montesecco liegt, und dessen Fest auf den 15.-16. Mai fällt. ■

70

71